

ADVIES CONCEPTNOTA BELEIDSPLAN RUIMTE VLAANDEREN

Advies van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.serv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@serv.be

Adviesvraag	Conceptnota Beleidsplan Ruimte Vlaanderen	
Adviesvrager	Jo Brouns - Vlaams minister van Omgeving en Landbouw	
Ontvangst adviesvraag	18 juli 2025	
Decretale opdracht	SERV-decreet 7 mei 2004 art. 20 (SAR-functie)	
Goedkeuring raad	27 oktober 2025	
Contactpersonen	Annick Lamote	alamote@serv.be
	Julien Matheys	jmatheys@serv.be
	Stefanie Corens	stefanie.corens@minaraad.be
	Wim Van Gils	wim.van.gils@minaraad.be

De heer Jo BROUNS
Vlaams minister van Omgeving en Landbouw
Seven
Koning Albert-II laan 7
B-1210 Sint-Joost-ten-Node

Advies Conceptnota BRV

Mijnheer de minister

De SERV verwelkomt de conceptnota BRV en vindt het positief dat de nota een vooruitblik bevat op de operationele beleidskaders.

In dit advies formuleert de SERV enkele algemene bemerkingen bij de conceptnota en duidt hierbij een aantal *sleutelpunten* aan.

De SERV focust verder op de invulling van de beleidskaders 'Ruimte voor economie', 'Ruimte voor wonen', 'Ruimte voor energie' en 'Ruimte voor water'. De twee laatste delen van het advies zijn het resultaat van samenwerking met de Minaraad. De tekst van § 3.4 en § 3.5 is dus dezelfde als in het advies van de Minaraad.

Indien gewenst zijn wij graag bereid om dit advies nader toe te lichten.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Stijn Gryp
voorzitter

Inhoud

Krachtlijnen	5
Advies	7
1. Situering	7
2. Algemene bemerkingen bij de conceptnota	7
3. Aanbevelingen bij de beleidskaders	10
3.1 Algemeen	10
3.2 Ruimte voor economie	12
3.3 Ruimte voor wonen	15
3.4 Ruimte voor energie	17
3.5 Ruimte voor water	28
Referentielijst	33

Krachtlijnen

De SERV verwelkomt de conceptnota BRV en onderschrijft de maatschappelijke en transformatieopgaves. **De SERV pleit voor een positief discours met focus op locaties waar verdichting en verweving mogelijk zijn, hoe dit kwalitatief kan, welke activiteiten verweven kunnen worden en dit met aandacht voor de realisatie van koppelkansen.** De focus in de conceptnota ligt nu te sterk op de afbakening van locaties waar niet (meer) mag gebouwd of verhard mag worden.

De SERV uit een **aantal bezorgdheden bij de praktische uitvoerbaarheid** van de ruimtelijke beleidsplanning en vraagt aandacht voor de afweging van lokaal versus bovenlokaal belang, het gebrek aan bindende bepalingen en het adequaat inspelen op snel veranderende ruimtevragen.

Het is positief dat de conceptnota een vooruitblik bevat op de operationele beleidskaders. De SERV vraagt om die **sectorale kaders gelijktijdig en goed op mekaar afgestemd** in te vullen. Hierbij is meer aandacht nodig voor mobiliteitsaspecten en voor welzijn en zorg.

De 'puzzel' van het landgebruik lijkt niet te kloppen. Er worden enkel concrete cijfers vooropgesteld voor zachte bestemmingen en niet voor harde bestemmingen. De SERV vraagt om de **verhoging van het ruimtelijk rendement te faciliteren zowel voor wonen als voor bedrijvigheid.**

Voor het beleidskader **Ruimte voor economie** pleit de SERV voor betere data die verduidelijken waar (nieuwe) ruimte nodig is om te ondernemen en om voldoende ruimte voor (niet-verweefbare) industrie te voorzien. Voor sectoren met specifiek ruimtelijke uitdagingen is er nood aan een Vlaamse beleidsvisie. De SERV vraagt om ruimtelijk te anticiperen op de transitie naar circulaire economie.

In het beleidskader **Ruimte voor wonen** is de betaalbaarheid van het (toekomstig) woonaanbod cruciaal. De extra woningen realiseren binnen het huidige ruimtebeslag vergt een daadkrachtig beleid dat zoekt naar alternatieven en specifieke locaties voor verdichting (en verweving) en dat tegelijk inzet op een vlottere vergunningverlening. De SERV vraagt om ruimte te maken voor de versnelling van de uitbreiding van het aanbod aan sociale woningen.

Wat het beleidskader **Ruimte voor energie** betreft, onderstrepen de SERV en de Minaraad dat het essentieel is dat het voorontwerp van het BRV een structurele en daadkrachtige integratie tot stand brengt tussen ruimtelijke ordening en energieplanning. Enkel op die manier wordt een ruimtelijk efficiënt en maatschappelijk gedragen energietransitie mogelijk. Daarbij moet

klimaatneutraliteit de leidraad vormen en niet louter het, weliswaar belangrijke, streven naar “meer hernieuwbare energie”. De SERV en de Minaraad vragen om het “energie-efficiëntie eerst”-principe expliciet en centraal te verankeren in het voorontwerp van BRV, volledig in lijn met de Europese regelgeving. Daarnaast is een helder en robuust Vlaams kader noodzakelijk om de ruimtelijke uitrol van warmte- en koudenetten optimaal te ondersteunen. Het Vlaams ruimtelijk beleid moet actief energierenovaties faciliteren en zorgen voor een strakke afstemming tussen de uitrol van hernieuwbare energie en de afbouw van fossiele brandstoffen. Er is ook dringend nood aan een duidelijk Vlaams beleidskader dat, op basis van beschikbaar studiewerk, gebiedsgerichte samenwerking structureert en bestaande initiatieven beter met elkaar verbindt.

Inzake het beleidskader **Ruimte voor Water** vragen SERV en Minaraad afstemming op de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (in het bijzonder voor waterkwaliteit), de Overstromingsrichtlijn en de stroomgebiedsbeheerplannen. Breed toepasbare instrumenten voor grondmobiliteit zijn nodig, en de aanduiding van de watergevoelige open ruimte gebieden moet verdergezet worden. SERV en Minaraad vragen ook om de handhaving te verbeteren, en wijzen nogmaals op de urgentie om het beheer van onbevaarbare waterlopen te hervormen naar een watersysteembeheer.

Advies

1. Situering

Op 14 juli 2025 keurde de Vlaamse regering de conceptnota Beleidsplan Ruimte Vlaanderen “Plan voor de ruimte van morgen voor deze en volgende generaties” goed. De SERV is samen met de Minaraad, de MORA, de SALV en de SARO gevraagd om advies uit te brengen over deze conceptnota. De raden beslisten om apart te adviseren met elk eigen klemtonen.

Dit SERV-advies focust op de nadere invulling van de beleidskaders Ruimte voor Economie, Ruimte voor Wonen, Ruimte voor Energie en Ruimte voor Water. Het advies formuleert aanbevelingen en identificeert enkele *sleutelpunten* zoals expliciet gevraagd aan de adviesraden op de toelichting van het departement Omgeving op 19 september 2025.

De aanbevelingen bij de beleidskaders Ruimte voor Energie en Ruimte voor Water zijn het resultaat van samenwerking met de Minaraad. De tekst van § 3.4 en § 3.5 van voorliggend advies is dus dezelfde als in het advies van de Minaraad.¹

Daarnaast verwijzen de sociale partners naar de adviezen van andere raden als volgt:

- voor aanbevelingen bij het planproces en het instrumentarium inzake ruimtelijke ordening in het advies van de SARO²
- voor aanbevelingen bij het beleidskader Ruimte voor land- en tuinbouw in het advies van de SALV³
- voor aanbevelingen over mobiliteitsaspecten naar het advies van de MORA⁴

2. Algemene bemerkingen bij de conceptnota

Positief dat – eindelijk – werk wordt gemaakt van het BRV

Met deze conceptnota engageert de Vlaamse regering zich om de reeds lang aangekondigde overgang van ruimtelijke structuurplanning naar ruimtelijke beleidsplanning daadwerkelijk uit te voeren. Bijna 15 jaar geleden keurde de toenmalige Vlaamse regering een startnota goed rond de opmaak van een Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV). Daarna volgden een Groenboek en

---

¹ Advies Minaraad (2025|24)

² Advies SARO (2025)

³ Advies SALV (2025)

⁴ Advies MORA (2025)

een Witboek waarover de SERV adviseerde.⁵ In 2018 is een strategische visie goedgekeurd. De conceptnota die nu voorligt ter advisering bouwt verder op deze strategische visie.

De SERV vindt het positief dat deze conceptnota een vooruitblik bevat op de operationele beleidskaders. Dat is nodig voor de realisatie van het BRV. Het BRV kan immers maar in werking treden als naast de strategische visie minstens één operationeel beleidskader is goedgekeurd. De SERV heeft in meerdere adviezen al aangedrongen op de uitwerking van deze operationele beleidskaders.⁶ Verder in dit advies formuleert de raad concrete aanbevelingen bij enkele van de voorgestelde beleidskaders.

Akkoord met principes maar focus moet anders

De SERV onderschrijft de **vier grote maatschappelijke opgaves** en ook **ruimtelijke transformatieopgaves** beschreven in de conceptnota.

Centraal in de bouwshift staat de vrijwaring van de open ruimte. De focus in de conceptnota ligt op de afbakening van locaties waar niet meer gebouwd / verhard mag worden. De SERV is pleitbezorger om de **focus te verleggen naar een positief discours** met aanduiding van locaties waar verdichting mogelijk is, hoe dit kwalitatief kan gebeuren, hoe koppelkansen te realiseren, waar verweving aangewezen is en voor welke activiteiten, welke hinderpalen concreet zullen weggenomen worden enz. Het is belangrijk hierbij een geïntegreerde aanpak te hanteren: over de verschillende beleidskaders heen, met verschillende beleidsdomeinen en tussen verschillende beleidsniveaus.

Bezorgdheden bij overstap van structuurplanning naar beleidsplanning

Met de overstap van structuurplanning naar beleidsplanning evolueert het ruimtelijk beleid **van een eerder hiërarchische top-down benadering in het Ruimtelijk Structuurplan naar een gelijkwaardiger samenwerkingsmodel tussen bestuursniveaus in het Beleidsplan**. Op die manier krijgen de lokale besturen meer ruimte voor maatwerk in het lokaal ruimtelijk beleid. De SERV onderkent het belang van maatwerk, maar wijst ook op mogelijke tegenstrijdigheden tussen verschillende ruimtelijke gemeentelijke beleidsplannen o.a. door verschillende visies of tegengestelde belangen.

Daar waar het RSV bindende bepalingen bevat is dat in het BRV niet meer zo. Het is in die zin ook vrijblijvender en alles staat of valt met de manier waarop en de snelheid waarmee ruimtelijke beleidsplannen zowel gewestelijk, provinciaal als gemeentelijk omgezet worden in sturende instrumenten die het ruimtelijk beleid vorm geven met rechtszekerheid voor de betrokken actoren. Centraal staat hier de vertaling in ruimtelijke uitvoeringsplannen.

---

⁵ [Startnota VR](#) 28/1/2011
[Groenboek](#) 4/5/2012 cf. SERV-advies (2013a) en SERV-advies (2013b)
[Witboek](#) 30/11/2016 cf. SERV-advies (2017)

⁶ SERV-advies (2024e)

De SERV is **bezorgd over de praktische uitvoerbaarheid van de ruimtelijke beleidsplanning en over de realisatie van bouwshift in het algemeen:**

- de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen is zware en tijdrovende procedure o.a. door de MER-plicht⁷, met het risico op een beroepsprocedure bij de Raad van State. De bepalingen ervan zijn soms al achterhaald bij definitieve vastlegging
- de regelgeving is zeer ingewikkeld geworden met tal van uitzonderingsmaatregelen, tegenstrijdige regels die bouwprojecten bemoeilijken
- de planologische compensatieplicht binnen de gemeentegrens is in de praktijk moeilijk te realiseren ('dubbel' RUP nodig voor herbestemming en compensatie)
- het risico op tegenstrijdige visies en belangen

Faciliteer horizontale en verticale samenwerking

Ruimtelijke uitdagingen overschrijden in veel gevallen de gemeentegrenzen. Het is dan ook belangrijk dat gemeenten samenwerken. In de praktijk bestaan er al heel wat samenwerkingsverbanden maar die lopen niet noodzakelijk gelijk met de bovengemeentelijke ruimtelijke uitdagingen (referentieregio's, vervoerregio's, intercommunales, provincies, woonmaatschappijen ...).

Samenwerking kan verschillende vormen aannemen. De meest verregaande is dat gemeenten een gezamenlijk beleidsplan ruimte opmaken. Hiermee wordt al geëxperimenteerd in het [pilot-project Leiedal](#), waar een gemeentelijk-intergemeentelijk puzzelmodel wordt gehanteerd. Minder verregaand maar ook belangrijk is dat intergemeentelijk wordt samengewerkt rond bovenlokale behoeften.

De SERV vraagt aan de Vlaamse overheid een engagement om sterk in te zetten op het faciliteren van intergemeentelijke samenwerkingsvormen en samenwerking tussen de verschillende beleidsniveaus om adequaat tegemoet te komen aan bovenlokale noden.

SLEUTELPUNTEN

1. Afweging lokaal belang versus bovenlokaal belang

Elke gemeente zal een eigen ruimtelijk beleidsplan uitwerken, met eigen accenten, een eigen visie, één of meerdere beleidskaders in het 'belang van de gemeente'. De som van alle gemeentelijke belangen is niet gelijk aan het algemeen belang op Vlaams niveau. Bovenlokale belangen dreigen uit de boot te vallen. Ook zal moeten bewaakt worden dat er geen tegenstrijdigheden zitten in de verschillende beleidsplannen.

2. Gebrek aan bindende bepalingen

Aansluitend bij punt 1 stelt de vraag zich of het niet nodig zal zijn om voor specifieke bovenlokale belangen toch bindende bepalingen of richtlijnen voor heel Vlaanderen op te maken.

---

⁷ [Stroomschema](#) integratie van plan-milieueffectrapportage in de opmaak of herziening van een provinciaal of gemeentelijk Beleidsplan Ruimte of van Beleidskaders voor het provinciaal of gemeentelijk Beleidsplan Ruimte.

3. Adequaat anticiperen op snel veranderende toekomstige ruimtevragen

De tijdshorizon van het BRV is 2050. Ruimte vragen kunnen echter snel wijzigen. Hoe kan het BRV daarop flexibel inspelen?

3. Aanbevelingen bij de beleidskaders

3.1 Algemeen

Werk alle beleidskaders uit en stem ze onderling goed af

Hoewel decretaal bepaald is dat het BRV in werking treedt als er minstens één operationeel beleidskader is goedgekeurd, benadrukt de SERV het belang om **verschillende sectorale beleidskaders gelijktijdig in te vullen**. De operationele beleidskaders hebben een kortere tijdshorizon (MLT) dan de strategische visie (LT). Toch is het belangrijk dat ze voldoende anticiperen op toekomstige ruimte vragen tegen 2050. Het economisch weefsel kan immers snel veranderen met gewijzigde ruimte vragen tot gevolg (bv. meer ruimte vraag voor datacenters, batterijproductie, minder ruimte vraag voor veehouderij, ...). Dergelijke snelle ontwikkelingen moeten opgevangen kunnen worden.

Cruciaal is de onderlinge afstemming van de sectorale beleidskaders. Het is belangrijk om een **juist evenwicht te vinden tussen de verschillende sectorale noden**, dit uiteraard binnen de contouren van de transformatieopgaves beschreven in de strategische visie.

De komende jaren zijn grote infrastructuurinvesteringen nodig als antwoord op de uitdagingen voor energietransitie, klimaatadaptatie, digitalisering, mobiliteit, wonen, vergrijzing, zorg,...⁸ De SERV benadrukt de nood aan een **meer geïntegreerde lange termijn infrastructuurplanning**. Een geïntegreerde infrastructuurplanning moet ervoor zorgen dat deze sociaal-economisch cruciale investeringen zo efficiënt mogelijk gebeuren en er maximaal synergieën gevonden worden met andere belangrijke investeringen in bv. glasvezel, transportinfrastructuur, riolering, drinkwaterleidingen.... Ruimte moet daarop inspelen.

Besteed meer aandacht aan mobiliteit en welzijn en zorg

Het thema **mobiliteit** komt sporadisch aan bod in de conceptnota. Het verdient volgens de SERV veel meer aandacht want er zijn heel wat koppelkansen tussen ruimtelijk beleid en mobiliteitsbeleid. De SERV vraagt ook expliciet aandacht voor de afstemming van wonen en werkgelegenheid. Die is nu niet optimaal. Zo is de krapte op de arbeidsmarkt het grootst in centrumsteden waar tegelijk de woningvraag zeer hoog is. De betaalbaarheid van wonen staat daar extra onder druk. Onderzoek in het kader van de werkbaarheidsmonitor toont aan dat lang pendelen nadelig is

---

⁸ SERV-prioriteitennota (2024b)

voor de werk-privébalans.⁹ De sociale partners verwijzen naar hun aanbevelingen hieromtrent in het advies van de MORA, waarin zij o.a. pleiten om een operationeel beleidskader uit te werken voor mobiliteit.

Ook **welzijn en zorg** verdienen meer aandacht. Het gaat dan zowel over de ruimtelijke inplanting van welzijns- en zorgvoorzieningen als over het welzijn van mensen in het algemeen. Een organisatie van kernen, buurten, diensten en gebouwen/woningen die leeftijdsbestendig zijn, met (open) ruimte voor ontmoeting en sociale cohesie springt zorgzaam om met alle burgers en verhoogt ieders levenskwaliteit.¹⁰ Ruimte maken voor zorg gaat ook breder: een buurt met een goede mix van alleenstaanden, gezinnen, huizen en appartementen maar ook collectief wonen. Kwaliteitsvolle verdichting impliceert kwaliteitsvolle open ruimte met veel groen(blauw) en voldoende ontmoetingsplekken. Die ontbreken nu in veel dichtbevolkte – vaak armere – wijken. De SERV vraagt om in de conceptnota BRV en bij de invulling van de strategische beleidskaders expliciet rekening te houden met de **gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg**.¹¹ Deze doelstelling bevat specifieke doelstellingen voor het thema leefomgevingskwaliteit die vragen om een integrale benadering van gezondheid en leefomgeving.

Bij het ruimtelijk kompas wordt de **knooppuntwaarde en voorzieningenniveau als een sturend principe** naar voren geschoven voor het opvangen van de bijkomende woonvraag, van nieuwe economische zones of voorzieningen. Maar de knooppuntwaarde is in zekere zin ook maakbaar en het mobiliteitsbeleid is daarvoor een belangrijke hefboom. Hetzelfde geldt voor het voorzieningenniveau, dat zich ook moet opschalen bij de verhoging van het ruimtelijk rendement.

Van ruimteboekhouding naar focus op landgebruik: een onvolledige puzzel

De ruimteboekhouding met bestemmingscategorieën uit het RSV wordt verlaten. In het BRV ligt de focus op het effectief landgebruik. De SERV formuleert daar een aantal bedenkingen bij.

Ten eerste worden **enkel concrete streefcijfers gehanteerd voor de zachte bestemmingen** Natuur & Bos en voor Landbouw. Bij de harde bestemmingen wordt slechts één globaal cijfer geprojecteerd voor Wonen, Industrie, Recreatie en ‘overige bestemmingen’ samen. Het is onduidelijk hoeveel er respectievelijk voor deze bestemmingen beschikbaar zal zijn. Terwijl de ruimte-vraag ook voor deze bestemmingen reëel is.

Ten tweede is er een verschuiving van 30.000 ha van harde naar zachte bestemmingen met een 50/50 verdeling voor Landbouw en Natuur & Bos. Dit lijkt een **arbitraire verdeling** die niet gemotiveerd wordt. Evenmin is er duidelijkheid over welke harde bestemmingen zullen verdwijnen of waar er zachte bestemming voor landbouw zal bijkomen.

---

⁹ SERV-rapport (2024a)

¹⁰ SERV-advies (2022)

¹¹ Goedgekeurd door de Vlaamse regering op 1 maart 2024. Zie: <https://www.departementzorg.be/nl/gezondheidsdoelstelling-milieugezondheidszorg>

Ten derde wordt effectief landgebruik dat afwijkt van de initiële bestemming - het zogenaamd **zonevreemd gebruik - enkel vanuit agrarisch perspectief bekeken**. Ook binnen de harde bestemmingen is er heel wat zonevreemd landgebruik.

Kortom de puzzel van het landgebruik is alsnog onduidelijk en lijkt niet te kloppen.

SLEUTELPUNTEN

4. Verdeling van de schaarse ruimte binnen het huidig ruimtebeslag – aanduiding locaties voor verdichting, verweving

Binnen de harde bestemming moet afgewogen worden welke ruimte economie, wonen, voorzieningen, recreatie, infrastructuur enz. kan innemen. De sectorale beleidskaders ‘concurreren’ voor dezelfde ruimte. Het maken van keuzes en prioriteiten is een hele uitdaging, belangen kunnen tegengesteld zijn.

5. Faciliteren van ruimtelijk rendement zowel voor wonen als voor bedrijvigheid

Er zijn nog heel wat drempels om te verdichten, die vaak te maken hebben met ruimtelijke (lokale) richtlijnen inzake ruimtelijke ordening.

3.2 Ruimte voor economie

3.2.1 Positieve punten

De SERV ziet heel wat positieve punten in het beleidskader Ruimte voor Economie.

Zo is het **op de markt brengen van slapende, goed gelegen terreinen en bijkomende ruimte rond economische polen** een belangrijk principe om onderbenutte terreinen en bebouwing op-nieuw te activeren.

De SERV onderschrijft ook het **ecosystemisch denken bij nieuwe ontwikkelingen en het verlaten van een monofunctionele invulling van industriegebieden** volgens de gewestplannen. Dit biedt mogelijkheden om meer in te zetten op synergieën tussen bedrijven onderling, maar ook voor O&O, bepaalde diensten en kennisinstellingen. Op die manier kan gestreefd worden naar functievermenging binnen eenzelfde functiecategorie. Zo kan binnen niet-verweefbare bedrijvigheid gestreefd worden naar koppelkansen binnen het bredere economische weefsel.

Het principe **Verweven wat kan, scheiden wat moet** is belangrijk in het licht van de bouwshift, maar kan tegelijk ook zorgen voor kortere pendeltijden met een positieve impact op de werkbaarheid en meer bepaald op de werk-privébalans. De toepassing van het principe vergt wel het actief zoeken naar locaties met opportuniteiten om deze verweving te realiseren. Het actieplan Ruimte voor bedrijvigheid bevat hiertoe een aanzet en het beleidskader Ruimte voor Economie zal hierop moeten verder bouwen. In de praktijk zullen er bij combineerbaarheid van verschillende eisen keuzes gemaakt worden. Hiervoor is maatwerk aangewezen.

3.2.2 Aanbevelingen

Betere data moeten verduidelijken waar (nieuwe) ruimte nodig om te ondernemen

Er is nood aan meer kwaliteitsvolle en interoperabele geografische data die aangeven hoeveel ruimte er is en moet zijn om te ondernemen en waar. Die data moeten niet alleen rekening houden met ruimtelijke bestemmingen, maar ook met andere factoren zoals de emissieruimte, adaptatie, water- en energievoorziening, netcapaciteit, beschikbare arbeidskrachten, mobiliteit, aanwezige clusteractiviteiten, beschikbare en geplande infrastructuur, rest- en materiaalstromen, gezondheidsimpact ... Deze kaarten kunnen de discussie voeden over of en waar er eventueel ruimte gecreëerd kan worden om plaats te maken voor strategisch belangrijke activiteiten.¹² Daarbij is het van belang om de vraag naar nieuwe ruimte van bestaande en nieuwe bedrijfslocaties (en de locatie van die gewenste ruimte) goed te registreren. Dit gebeurt best door een bevraging van ondernemingen. Er is momenteel onvoldoende inzicht op de ruimtevraag economische bedrijvigheid.

Geef voldoende ruimte aan (niet-verweefbare) industrie

Er is nood aan ruimte om de Vlaamse industrie verder te laten groeien. In nagenoeg alle regio's is er nu al weinig tot geen actief aanbod aan (voldoende grote) bedrijfsperven, die vaak zeer versnipperd zijn gelegen door een onzorgvuldige invulling van de ruimte in het verleden. Ook de bereikbaarheid van bedrijven(terreinen) is een issue. Tegelijkertijd verhogen buurlanden de ruimte voor industriële bedrijvigheid. De ontwikkeling van industriële projecten gaat gepaard met zware procedures in het kader van de omgevingsvergunning, complexe projecten en RUP-procedures. Daardoor lopen belangrijke investeringen vertraging op of worden ze afgelast of buiten België ontwikkeld. In de recentste periode waren er diverse voorbeelden van ondernemingen die onder meer om die reden uitweken naar bijvoorbeeld Noord-Frankrijk.¹³

Werk een beleidsvisie uit voor sectoren met specifieke ruimtelijke uitdagingen

Er zijn sectoren met specifieke ruimtelijke uitdagingen, soms in combinatie met andere noden zoals een grote energie- of warmtevraag of mobiliteitsissues. De praktijk leert dat bij de opmaak van RUP's onvoldoende rekening wordt gehouden met die specifieke noden. Dit geldt bijvoorbeeld voor glastuinbouwbedrijven, voor asfalt- en betoncentrales, voor bedrijven met specifieke logistieke noden. De SERV beveelt aan om voor sectoren met specifieke ruimtelijke uitdagingen een beleidsvisie uit te werken op niveau van het Vlaams gewest.

---

¹² Een voorbeeld hiervan is de [VIONA studie](#) rond 'jobbereikbaarheid' waarin een kwantitatief model wordt gebruikt om de bereikbaarheid van werk voor verschillende profielen in kaart te brengen, en beleidsmaatregelen rond mobiliteit te evalueren rond de impact hierop.

¹³ NBB (2025). Verslag 2024, p. 25.

Geef op industriële sites kansen aan verhoging van het ruimtelijk rendement en faciliteer collectieve oplossingen

Omdat de ruimte voor industrie beperkt is gaan bedrijven ook op industriële sites op zoek naar mogelijkheden om te verdichten en hun productie intensiteit per m² te verhogen. Maar in de praktijk lopen die vaak vast op stedenbouwkundige voorschriften die achterhaald zijn (bv. beperkte bouwhoogte in BPA's). De opmaak van een RUP biedt hier mogelijkheden, maar is een logge procedure die niet wordt opgestart om beperkte aanpassingen te realiseren. Bovendien zijn er tegenstellingen met sectorale regelgeving (bv. afstandsregels, geluidsnormen, richtlijnen voor geurhinder ...). De verhoging van het ruimtelijk rendement ligt ook sowieso moeilijk voor Seveso-bedrijven of voor bedrijven met specifieke veiligheidsaspecten.

Niet alleen ligt de verhoging van ruimtelijk rendement moeilijk, ook de netto ingenomen oppervlakte voor bedrijvigheid wordt soms ingeperkt door verplichtingen in het kader van noodzakelijke klimaatadaptatie. Zo moet er volgens de nieuwe GSV Hemelwater een grotere oppervlakte voorzien worden voor de buffering van hemelwater. Een collectieve aanpak zou hier een oplossing kunnen bieden, maar in de verordening is die als uitzondering vastgelegd.

Anticipeer ruimtelijk op de transitie naar circulaire economie

In de conceptnota wordt de transitie naar circulaire economie en het hergebruik van materialen ondersteund. Zo is het de intentie om in te zetten op circulaire stedenbouw en in het kader van zuinig ruimtegebruik zal op elke locatie gestreefd worden naar gedeeld en meervoudig (tijdelijk) gebruik. De SERV ondersteunt deze intenties ten volle maar formuleert in dit verband twee bemerkingen om de transitie naar circulaire economie nog beter ruimtelijk te ondersteunen.

Ten eerste is het nodig om ook ruimtelijk te anticiperen op de transitie naar circulaire economie. De SERV verwijst naar een verkenning die het Nederlands Planbureau voor de Leefomgeving uitvoerde over de ruimtelijke voorwaarden voor een circulaire economie.¹⁴ Volgens PBL is er **structureel aandacht nodig voor voldoende en geschikte ruimte voor circulaire economie**. Een aantal type locaties is strategisch belangrijk voor de transitie naar een circulaire economie. Het gaat om:

- bedrijventerreinen met een hoge milieucategorie en multimodale transportmogelijkheden (bereikbaar via water, spoor en weg)
- aan water gelegen bedrijventerreinen met milieuruimte
- plek voor circulaire economie in haven- en industriegebieden
- bedrijventerreinen in stadsranden
- bedrijfslocaties bij openbaar vervoer, winkelcentra en in woonwijken voor reparatie, delen, hergebruik en recycling

Het is belangrijk om locaties die van cruciaal belang zijn voor de circulaire economie aan te wijzen en ervoor te zorgen dat deze beschikbaar zijn én blijven voor circulaire activiteiten, door

---

¹⁴ ROOD en EVENHUIS (2023) Ruimte voor circulaire economie.

bijvoorbeeld flexibiliteit en aanpasbaarheid in te bouwen. Zo kan worden voorkomen dat onomkeerbare keuzes worden gemaakt die de transitie naar de circulaire economie in de weg kunnen staan. PBL berekende voor vier toekomstscenario's circulaire economie in 2050 de extra ruimte-vraag. Die varieerde tussen 0 en 40%.

Ten tweede moet een ruimtelijke inplanting van bedrijven ook rekening houden met een **keten-aanpak** zodat grondstoffenstromen, restwarmte, afvalwater, enz. op een efficiënte en duurzame manier kunnen uitgewisseld worden.

3.3 Ruimte voor wonen

3.3.1 Positieve punten

Wonen was één van de 15 beleidsprioriteiten van de SERV voor de regeerperiode 2024-2029. De kernboodschap was "Investeer in meer betaalbare woningen op slimme locaties".¹⁵ De SERV wees hierbij op de talrijke koppelkansen tussen wonen en andere beleidsthema's, waaronder ruimte. Het initiatief van de Minister van Omgeving en van de Minister van Wonen om samen een **Task-force wonen-ruimte** op te richten is een goede stap om de koppelkansen tussen wonen en ruimte te benutten. Het ligt voor de hand dat het operationeel beleidskader Ruimte voor Wonen van het BRV vertrekt vanuit de bevindingen en aanbevelingen van deze Taskforce.

Het is positief dat **ook aandacht uitgaat naar bovenlokale behoefte** meer bepaald nood aan huisvesting voor studenten, arbeidsmigranten en sociale woningen.

De SERV apprecieert ook de voorgestelde aanpak om binnen het huidige ruimtebeslag extra woningen te realiseren via **leegstandsbeleid** en het wegwerken van drempels die het **opdelen van bestaande woningen of het meervoudig gebruik** verhinderen.

3.3.2 Aanbevelingen

Vergroot het aanbod aan betaalbare én toekomstbestendige woningen

Het beleidskader Ruimte voor Wonen vertrekt van de toekomstige behoefte aan wonen en schuift de doelstelling van 450.000 extra wooneenheden naar voren. Toenemende gezinsverdunding en veroudering zorgen voor een verschuiving van woon-en zorgbehoeften met meer klemtoon op zorgzame buurten. **Cruciaal hierbij is de betaalbaarheid van het (toekomstig) woon-aanbod.** De betaalbaarheid van kwalitatief wonen staat vandaag erg onder druk in alle segmenten van de woningmarkt. Eind 2024 stonden 187.874 kandidaten op de wachtlijst voor een sociale woning. De gemiddelde wachttijd bedraagt bijna 5 jaar.¹⁶ Deze mensen zijn intussen aange-wezen op de private huur- of koopmarkt. De stijging van de rente en van de kostprijs van materialen voor nieuwbouw en renovatie heeft (ver)bouwen duurder gemaakt. Een eerste woning

---

¹⁵ SERV-prioriteitennota (2024b)

¹⁶ Wonen in Vlaanderen (2025a)

kopen wordt moeilijker en veel jonge starters blijven noodgedwongen langer huren. De druk op de private huurmarkt komt dus langs twee kanten. Het ontoereikende aanbod leidt tot betaalbaarheids- en toegankelijkheidsproblemen. Een betaalbaar woonaanbod wordt extra uitdagend doordat deze uitbreiding enkel nog mogelijk zal zijn binnen het huidig ruimtebeslag.

Om wonen voor iedereen betaalbaar te maken, moet het aanbod dus fors omhoog op alle segmenten van de woonmarkt (koop, private en sociale huur) – inclusief diverse woonvormen voor kwetsbare groepen - en dat moet in de eerste plaats op slimme locaties. Dat zijn locaties met veel voorzieningen, een goede mobiliteitsontsluiting én waar jobs beschikbaar zijn. Een slimme woonlocatie bevordert de werking van de arbeidsmarkt en vermindert de arbeidskrapte want waar we wonen bepaalt mee de jobbereikbaarheid. Net in regio's met veel jobs zijn er (grote) tekorten aan betaalbare woningen. Verwevenheid tussen wonen en economie is ook vanuit die optiek een belangrijk principe.

Woningen moeten ook **toekomstbestendig** zijn.¹⁷ Dit betekent **duurzaam en klimaatbestendig, maar ook levensloopbestendig**. Er is nood aan zowel klimaatmitigerende als klimaatadaptatieve maatregelen die onze woningen en onze leefomgeving beschermen tegen wateroverlast, -schaarste en hittestress.

Faciliteer verdichtingsprojecten, bewaak betaalbaarheid en benut opportuniteiten

De analyse van de Taskforce wonen-ruimte geeft aan dat de doelstelling om tegen 2050 450.000 bijkomende woningen te realiseren op goedgelegen locaties haalbaar is door transformatie binnen het bestaande woonweefsel en via de gerichte inzet van onbebouwde gronden.¹⁸ Maar dit vergt **een daadkrachtig beleid dat zoekt naar alternatieven en specifieke locaties voor verdichting (en verweving) en dat tegelijk ook inzet op een snellere en vlottere vergunningverlening**.

In de praktijk zijn verdichtingsprojecten vaak moeilijker te realiseren en vallen ze duurder uit per m² dan uitbreidingsprojecten. Het is dan ook belangrijk om:

- de hinderpalen bij verdichting weg te werken
- te zorgen voor een rechtszeker en voorspelbaar vergunningenkader met ruimte voor innovatie en nieuwe beloftevolle woonvormen in die verdichtingsprojecten via o.a. typologie- en verdichtingsneutrale regelgeving, regelluwe zones en experimentwetgeving

Verdichtingsprojecten bieden ook heel wat opportuniteiten en kunnen een hefboom vormen zowel voor de klimaattransitie als voor een ruimtelijke transitie.

Kwalitatieve verdichting biedt heel wat opportuniteiten zoals voldoende en aantrekkelijk groen in het openbaar domein, de realisatie van klimaatadaptatieve maatregelen bv. tegen wateroverlast of hittestress en een collectieve aanpak via wijkrenovatie, de aanleg van warmtenetten ... Verder

---

¹⁷ SERV-rapport (2024a)

¹⁸ Wonen in Vlaanderen en Departement Omgeving (2025b)

maakt kwalitatieve verdichting hergebruik of reconversie en intensivering van bestaande gebouwen mogelijk, maar ook experimenteren met en faciliteren van nieuwe woon- en financieringsvormen en duurzamer transport (openbaar vervoer, kwaliteitsvolle fietspaden en infrastructuur voor elektrische voertuigen).

Maak ruimte voor versnelling van uitbreiding aanbod sociale woningen

In zijn prioriteitennota pleitte de SERV voor een versnelde uitbreiding van het aanbod van sociale woningen. Investerings in een kwalitatief aanbod van sociale huurwoningen kunnen een belangrijke hefboom zijn voor een eerlijke energietransitie en voor een ruimtelijke transitie.

Het voorstel voor een nieuw Bindend Sociaal Objectief (BSO) dat de Vlaamse regering recent goedkeurde zou moeten leiden tot een extra aanbod van sociale woningen tegen 2042 met minimaal 45.000 wooneenheden.¹⁹ De analyse van de Taskforce wonen-ruimte leert dat het aanbod van grondreserves van Woonmaatschappijen op goed gelegen locaties ontoereikend is om deze extra woningen te realiseren.²⁰ Het aanbod uitbreiden via verdichting is ook hier een belangrijke uitdaging. Publieke-private samenwerkingen kunnen een oplossing bieden. Verweving van het aanbod van sociale huurwoningen kan de sociale cohesie en integratie versterken. Ook is het belangrijk om hierbij in te zetten op uitbreiding van voorzieningen (cf. verhoging ruimtelijk rendement via "levende plinten").

*****

De hoofdstukken 3.4 *Ruimte voor energie* en 3.5 *Ruimte voor water* zijn het resultaat van een samenwerking van SERV en Minaraad. De tekst die volgt is identiek opgenomen in het advies van de Minaraad.

*****

3.4 Ruimte voor energie

3.4.1 Beleidscontext

Het BRV staat niet op zichzelf. Het vereist een inbedding in een bredere beleidscontext op Europees en Vlaams niveau, waarvan hier een (niet-exhaustieve) selectie geschetst wordt. De (juridisch bindende) **Europese Klimaatwet**²¹, die de doelstelling van klimaatneutraliteit tegen 2050 vastlegt, is ook voor het ruimtelijk beleid in Vlaanderen richtinggevend, waarbij de keuzes tegelijkertijd emissiereducties moeten faciliteren en klimaatbestendigheid moeten verhogen. Ook de **Europese**

---

¹⁹ [Voorstel Vlaamse regering](#) van 12 september 2025 - het nieuw gemeentelijk BSO bestaat uit twee delen:

- 45.000 woningen te realiseren via een verplicht Bindend Sociaal Objectief (BSO) per gemeente
- 5.000 woningen, opschaalbaar tot 11.000 woningen, te realiseren door gemeenten die meer willen doen dan hun verplicht BSO

Dit aantal komt overeen met ongeveer een kwart van het aantal kandidaten op de wachtlijst voor een sociale woning.

²⁰ Wonen in Vlaanderen en Departement Omgeving (2025b)

²¹ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2021/1119)

Clean Industrial Deal²² is hierbij een ijkpunt, want de omslag naar een sterkere, duurzame en circulaire industrie vergt o.a. innovatie, nieuwe vormen van economische activiteit en hernieuwbare energie, en die moet het BRV ruimtelijk faciliteren.

Op Vlaams niveau kunnen en moeten het **VEKP 2021-2030**²³ en het BRV elkaar versterken. Klimaat- en energiemaatregelen met betrekking tot bv. gebouwen, mobiliteit en energievoorziening zijn immers sterk verweven met ruimtelijke keuzes. De **Vlaamse klimaatstrategie 2050**²⁴ tekent de krijtlijnen voor de grote systeemtransities tot 2050. Het ruimtelijk beleid, dat met vergelijkbare tijdshorizonten werkt, heeft een belangrijke rol in het verbinden van de verschillende, sectorale energie- en klimaatambities. De **Klimaatsprong** is het transitieprogramma voor de energie-intensieve industrie en mikt op een koolstofarme en competitieve sector tegen 2050. Het programma steunt op vijfjaarlijkse programmanota's en (geactualiseerde) roadmap-studie(s) geven daarbij inzicht in wetgeving, investeringen, technologische ontwikkelingen en internationale competitiviteit. De recente ontwerp programmanota 2026-2030²⁵ bevat zowel korte- als langetermijndoelstellingen (zoals klimaatneutraliteit tegen 2050 en behoud van concurrentievermogen), maar ruimtelijke integratie is nog onvoldoende uitgewerkt in de huidige ontwerpprogrammaversie van Klimaatsprong. Omgekeerd verwijst de ontwerp conceptnota BRV ook nog niet naar Klimaatsprong. De (geactualiseerde) **Vlaamse langetermijn-renovatiestrategie voor gebouwen 2050**²⁶ ten slotte, zal de evolutie naar een fossielvrij en energie-efficiënt gebouwenpark moeten uitstippelen. Ruimtelijke sturing zal daarbij een rol moeten spelen, o.a. via verdichting, compacte woonvormen en renovatievriendelijke regelgeving.

3.4.2 Aanbevelingen over de conceptnota

SLEUTELPUNT

6. Hanteer Europees klimaatneutraliteitsdoel als leidraad

De conceptnota vermeldt slechts één keer koolstofneutraliteit, en dan alleen met betrekking tot netwerkinfrastructuur voor energiedragers²⁷. Klimaatneutraliteit wordt niet vermeld. Nochtans is klimaatneutraliteit in 2050 een bindende doelstelling voor alle Europese lidstaten, en dus ook voor Vlaanderen, en geldt dit voor alle maatschappelijke sectoren. De Raad verzoekt om

²² EUROPESE COMMISSIE (2025/85), Mededeling: Clean Industrial Deal. Dit strategisch beleidskader bevat nieuwe richtlijnen en updates van bestaande richtlijnen: waaronder de Richtlijn Energie-Efficiëntie (2023), Richtlijn Hernieuwbare Energie (2023), Verordening inzake *Land Use, Land Use Change and Forestry* (LULUCF), Richtlijn Energieprestatie van gebouwen (2024), ... Deze lijst is niet exhaustief.

²³ VLAAMSE REGERING (2025-c)

²⁴ VLAAMSE REGERING (2019), Deze zal in de toekomst nog aangepast moeten worden als gevolg van de Europese Klimaatwet.

²⁵ VLAAMSE REGERING (2025-d)

²⁶ VLAAMSE REGERING (2020)

De Richtlijn energieprestatie van gebouwen verplicht de Lidstaten uiterlijk tegen 31 december 2026 een eerste (geüpdatet) nationaal renovatieplan in te dienen. Deze plannen vervangen de vroegere langetermijnrenovatiestrategieën. Elke 5 jaar moeten de plannen worden herzien, met de volgende deadline op 31/12/31.

²⁷ Zie ook SLEUTELPUNT 10. Zorg ervoor dat ruimtelijk beleid energierenovaties faciliteert.

klimateutraliteit in de conceptnota op te nemen als zowel een 'maatschappelijke opgave' als een transversale doelstelling binnen de diverse 'beleidskaders'.

Integratie met bestaande en aanverwante Vlaamse instrumenten

Een inpassing in en een terugkoppeling met de bredere Vlaamse beleidscontext, geschetst in deel 4.1 (VEKP, Vlaamse klimaatstrategie 2050, Klimaatsprong, Langetermijnrenovatiestrategie voor gebouwen,...) is van groot belang voor de coherentie en efficiëntie van het beleid. Maar buiten een verwijzing naar het VEKP (en omgekeerd, een beperkte verwijzing naar het BRV en het ruimtebeleid in het VEKP) lijkt de afstemming eerder beperkt en te bestaan uit een aantal algemene principes. Een geïntegreerde aanpak op het niveau van de beleidsvorming en de ruimtelijke planning kunnen incoherenties op het niveau van o.a. de geïntegreerde omgevingsvergunning vermijden. Vandaar dat de Raden vragen om een integratie van het BRV met bestaande en aanverwante Vlaamse en Europese instrumenten. Daarbij wordt gevraagd om te streven naar eenvoudige en onderling niet conflicterende regelgeving, en dit zowel voor bestaande als nieuwe bepalingen.

3.4.3 Aanbevelingen voor het beleidskader

SLEUTELPUNTEN

7. Klimaatneutraliteit moet centraal staan, niet alleen “meer hernieuwbare energie”

Eén van de zes thematische beleidskaders richt zich op 'ruimte voor energie', met de boodschap: "we ondersteunen de omschakeling naar meer hernieuwbare energie"²⁸. Dit sluit aan bij onder meer de RED III-richtlijn²⁹, die tegen 2030 minstens 42,5% hernieuwbare energie in het bruto-eindverbruik voorschrijft. Het verhogen van dat aandeel is cruciaal, maar toch ook slechts een onderdeel van de energietransitie en van het bredere Europese klimaatbeleid, dat met de Europese Klimaatwet vastlegt om tegen 2050 klimaatneutraal te zijn. Hernieuwbare energie is dus een belangrijk, maar niet het enige instrument binnen een breder pakket aan maatregelen en infrastructuur. De Raden vragen dit evenwicht correct door te vertalen in het beleidskader energie van de conceptnota BRV.

8. Pas het “energie-efficiëntie-eerst”-principe toe.

De Europese Richtlijn Energie-Efficiëntie maakt het 'energie-efficiëntie eerst'-principe juridisch bindend, wat betekent dat lidstaten dit principe moeten toepassen bij beleidsmaatregelen en investeringsbeslissingen in verschillende sectoren. De Vlaamse Regering heeft dit recent geïmplementeerd³⁰. De Raden zijn tevreden met deze juridische verankering in Vlaanderen³¹, maar vragen om verdere maatregelen voor de concrete toepassing en integratie van dit principe, onder andere in

²⁸ VLAAMSE REGERING (2025-a), p. 50-52.

²⁹ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2023/2413)

³⁰ VLAAMSE REGERING (2025b)

³¹ SERV en MINARAAD (2025|018)

het ontwerp van BRV³² en in de daaraan nauw verbonden plannen, zoals de te updaten Vlaamse langetermijnstrategie voor de renovatie van gebouwen³³. In het kader van beide plannen zullen, o.a. op het vlak van energie-efficiëntie, afwegingen moeten gemaakt worden tussen de ruimtelijke efficiëntiewinsten en het benutten van de ingesloten energie en broeikasgassen van (materialen in) bestaande gebouwen. De EPBD legt in dat kader ook een aantal verplichtingen op die een impact kunnen hebben in de afweging tussen renovatie enerzijds en sloop- en heropbouw anderzijds³⁴. In deze context zal ook een goede afstemming tussen de regelgeving van de verschillende beleidsniveaus nodig zijn³⁵.

Integreer de ruimtelijke doorvertaling van de drie Europese energie- en klimaatpijlers

Bij het uitwerken van ruimtelijk beleid in het kader van het Vlaamse energie- en klimaatbeleid is het essentieel om expliciet rekening te houden met de drie pijlers van het Europese klimaatbeleid: sectoren die onder het emissiehandelssysteem vallen (ETS)³⁶, de *effort sharing*-sectoren (ESR) en de sectoren inzake landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF). De ruimtelijke impact van beleidsmaatregelen binnen deze pijlers is aanzienlijk en de onderlinge flexibiliteit³⁷ tussen deze domeinen kan zowel kansen als risico's met zich meebrengen. Zo vereist het behalen van de netto-nuluitstootdoelstelling binnen LULUCF een doordachte inzet van ruimte voor koolstofopslag³⁸, terwijl de ESR-sectoren nood hebben aan infrastructuur voor emissiereductie die eveneens ruimtelijke implicaties heeft. De verrekening van flexibiliteit tussen pijlers (op korte termijn voorzien in 2027 en 2032), moet tijdig en strategisch voorbereid worden, met oog voor de specificiteit van de verschillende (sub)sectoren, voor de ruimtelijke consequenties en de noodzaak tot intra-Belgische en intra-Europese afstemming. Daarom bevelen Minaraad en SERV aan om bij de verdere uitwerking van het beleid expliciet aandacht te besteden aan de ruimtelijke dimensie van deze

---

³² Deze toepassing heeft onder meer betrekking op het botsen van perceelsgrenzen met ruimtelijke én energetische efficiëntie. Zo kunnen bijvoorbeeld microgrids geen perceelsgrenzen doorkruisen. Een mogelijk oplossing zou zijn, om – analoog aan de aanpak voor directe lijnen – een aanvraag ter goedkeuring voor te leggen bij de VREG om alsnog de perceelsgrens te kunnen doorkruisen.

³³ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2024//1275), Art. 3.

³⁴ Art. 7.2 van de EPBD bepaalt dat de whole-life Global Warming Potential, dus de klimaatimpact gedurende de volledige levenscyclus van een gebouw, moet worden in het energieprestatiecertificaat: vanaf 1/1/2028 voor nieuwe gebouwen met meer dan 1.000 m² bruikbare vloeroppervlakte, en vanaf 1/1/2030 voor alle nieuwe gebouwen.

³⁵ Sommige gemeentelijke voorschriften kunnen bijvoorbeeld stimulerend of net remmend werken voor het beleid op Vlaams niveau, bv. als een nieuwbouwvolume aanzienlijk kleiner moet zijn dan het bestaande gebouw, kan dat remmend werken voor sloop-heropbouw.

³⁶ ETS2 is het tweede Europese emissiehandelssysteem (EU ETS2) en omvat de CO₂-uitstoot van brandstofverbranding in gebouwen, het wegvervoer en kleine industrie, terwijl ETS (ook wel ETS1 genoemd) zich richt op grote industrieën en energiebedrijven. Hoewel ETS2 geen direct deel van de *Effort Sharing Regulation* (ESR) is, ondersteunt het wel de doelstellingen van de ESR voor het verminderen van de uitstoot in sectoren die niet onder ETS1 vallen.

³⁷ Het betreft hier de (beperkte en voorwaardelijke) flexibiliteit tussen ETS, ESR en LULUCF waarbij sommige kredieten tussen deze systemen uitgewisseld kunnen worden om lidstaten te helpen hun klimaatdoelstellingen te bereiken. Lidstaten kunnen bijvoorbeeld LULUCF-kredieten gebruiken om hun nationale ESR-doelstellingen te halen, en in sommige gevallen kunnen emissierechten tussen de ETS en ESR worden uitgewisseld, of kan een lidstaat overschotten overdragen of 'lenen' voor een beperkte periode.

³⁸ Zie Advies Minaraad conceptnota BRV (2025) - paragraaf 7 (LULUCF)

pijlers en de integratie ervan in de Vlaamse strategische visies (Bv. VEKP en BRV)³⁹ (Bv. een versnellingszone voor hernieuwbare energie).

SLEUTELPUNT

9. Ontwikkel een helder technisch, juridisch en beleidsmatig kader op regionaal niveau om de ruimtelijke uitrol van warmte- en koudenetten te ondersteunen.

De Minaraad en SERV onderstrepen het belang van lokale warmte- en koudeplannen voor het energie- en klimaatbeleid in Vlaanderen⁴⁰. De Europese verplichting voor gemeenten met meer dan 45.000 inwoners om zulke plannen op te stellen, is daarbij een belangrijke stap vooruit⁴¹. De ontwerpnota kijkt voor de (verplichte) opmaak van die plannen enkel naar de lokale besturen. “Toch kan er in de uitwerking van dit beleidskader beoordeeld worden of hierin moet gestuurd worden.”⁴². De Raden vragen de Vlaamse Regering ervoor te zorgen dat lokale overheden over voldoende instrumenten beschikken om investeringen en de ruimtelijke planning van warmtenetten effectief te sturen (o.a. in lijn met de verplichting uit de Richtlijn Energie-Efficiëntie). Daarbij moet zorgvuldig worden afgewogen of het huidige vrijblijvende, marktgerichte model volstaat, of dat een meer centrale, top-down aanpak – zoals in Nederland – wenselijk is. Dat kan immers helpen om het beleidsgestuurd potentieel ruimtelijk beter te benutten door o.a. warmtevraag en -aanbod over de gemeentegrenzen (of zelfs over de gewest- en landsgrenzen) heen te koppelen.

Stem hulpbronnen en infrastructuur op elkaar af

De Raden stellen vast dat er nog te weinig samenhang is tussen de keuze voor bepaalde *hulpbronnen* (*elektriciteit, waterstof, biomethaan, CO₂...*) en de bijhorende infrastructuur in de ontwerp conceptnota BRV. Een efficiënte transitie naar een klimaatneutrale samenleving vergt een afgestemde en gelijktijdige uitbouw van die hulpbronnen en de bijhorende (net)infrastructuur. Beleidsmaatregelen die uitsluitend focussen op investeringen in transport-, opslag- en conversie-infrastructuur, zonder parallelle samenhang met het stimuleren van de productie van hernieuwbare energieproductie, of nieuwe energiedragers of andere hulpbronnen, riskeren: vertragingen, verkeerd gerichte investeringen, inefficiënties en suboptimale benutting van beschikbare bronnen. Daarom vragen de Raden aan de Vlaamse Regering om, onder andere via de conceptnota BRV, de keuze en uitbouw van koolstofneutrale energiebronnen en infrastructuur beter af te stemmen. Vervolgens is een beleidsmatige vertaling van deze keuzes nodig naar (de reeds bestaande) scenario's en transitiepaden (roadmapstudie of externe studie(s))⁴³.

---

³⁹ Op Belgisch en/of regionaal (Vlaams) beleidsniveau

⁴⁰ SERV EN MINARAAD (2025|018)

⁴¹ Gemeenten met meer dan 45.000 inwoners zijn volgens de Europese Energie-efficiëntierichtlijn (EED) verplicht om een warmtezoneringsplan op te stellen. Dit staat ook zo vermeld in de ontwerp conceptnota BRV. VLAAMSE REGERING (2025-b), p. 52.

⁴² VLAAMSE REGERING (2025-b), p. 52.

⁴³ De Minaraad en SERV wijzen hierbij o.a. op bestaande scenario-analyse die werken met wetenschappelijk onderbouwde varianten. Deze illustreren dat technologie- én infrastructuurkeuzes bepalend zijn voor de haalbaarheid en kostenefficiëntie van de energietransitie. Vandaar dat de Raden de Vlaamse Regering vragen deze transitiepaden via scenario's verder uit te werken.

Zet PV maximaal in binnen het ruimtebeslag

De Minaraad en SERV appreciëren dat de ontwerp BRV-nota terughoudend is met het voorzien van zonneparken buiten het bestaande ruimtebeslag. De Raden ondersteunen het principe van “zorgvuldig ruimtegebruik” en vinden dat de focus moet liggen op het optimaal benutten van bestaande bebouwde ruimte en meervoudig ruimtegebruik voor zonne-energie. De eerste prioritaire keuze voor PV dient op onze daken en integratie met bestaande materialen⁴⁴ te zijn. Onderzoek door VITO (in opdracht van het Departement Omgeving) toont aan dat het technische potentieel van zonnepanelen op Vlaamse daken (57,8 TWh) de huidige doelstelling voor zonne-energie (3,3 TWh⁴⁵) ruim overstijgt. De benutting van de ruimte boven parkeerplaatsen en spoorrails kan ook nog beter^{46,47}. Binnen het huidige ruimtegebruik blijft dus een groot potentieel onbenut en dat potentieel neemt nog toe met innovatieve PV-technologieën⁴⁸. Om het potentieel van hernieuwbare energie te maximaliseren bij het huidig ruimtegebruik, bevelen de Raden aan om – conform de Richtlijn Hernieuwbare Energie⁴⁹ – te voorzien in aangepaste bouwvoorschriften voor hernieuwbare energie.

Zorg voor ruimtelijk optimale inzet van PV, mét oog voor context en systeemintegratie

De invulling van bovenstaand potentieel moet nagestreefd worden, maar met aandacht voor goede systeemintegratie en voor de impact op de netten. Daartoe moet de individuele aanpak overstegen worden (bv. via collectieve projecten, wijkbatterijen), en moeten vraag en aanbod in de ruimte en in de tijd zo goed mogelijk op elkaar afgestemd worden (bv. via versterkte inzet van PV in kernen, waar de elektriciteitsvraag ook op zonnige momenten nog relatief hoog is t.o.v. de lokale productie, aangepaste paneeloriëntatie, flexibele productie en verbruik, combinatie met warmtepompen en/of laadinfrastructuur,...). Verder is het niet wenselijk om grondgebonden PV bij voorbaat volledig uit te sluiten op industriegebied. Het kan immers verdedigbaar zijn om, o.a. in de context van de PV-verplichting, grondgebonden zonnepanelen te plaatsen op bedrijfssites, bv. wanneer daken ongeschikt zijn of wanneer gronden van (Seveso-)bedrijven niet voor uitbreidingen of andere activiteiten mogen worden gebruikt.

---

⁴⁴ Building Integrated PV of kortweg BIPV: in ramen, gevels en textiel

⁴⁵ DEPARTEMENT OMGEVING (2024), p. 10.

⁴⁶ Zie ook MINARAAD (2025 | 007), p. 56.

⁴⁷ In Zwitserland worden zonnepanelen tussen de treinsporen geplaatst. Een Zwitserse start-up, Sun-Ways, heeft een technologie ontwikkeld waarmee zonnepanelen in de ruimte tussen de sporen kunnen worden geïnstalleerd zonder de treinoperaties of onderhoud te verstoren. Deze panelen zijn verwijderbaar en kunnen zowel handmatig als mechanisch worden geplaatst. Hierdoor kunnen dagelijks tot 1.000 m² zonnepanelen worden geïnstalleerd. Naast Zwitserland zijn er vergelijkbare proefprojecten in Frankrijk, Spanje, Roemenië, de Verenigde Staten, China en Zuid-Korea.

⁴⁸ O.a. Bifaciale panelen, dunne-film PV, alternatieven voor siliciumcellen, BIPV, (semi-)transparante cellen voor ramen of serres, *floating*-PV, mobiele PV...

⁴⁹ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2023/2413), Art. 15bis, lid 3 stelt dat hernieuwbare energie wordt opgenomen in de geldende bouwvoorschriften

Doe een ruimtelijke doorvertaling van het beleidsgestuurd potentieel van geothermie

De Raden merken op dat (ondiepe en diepe) geothermie heel beperkt aan bod komt in de ontwerpnota BRV⁵⁰. Individuele en collectieve geothermische systemen⁵¹ zijn al geruime tijd technisch en juridisch haalbaar in Vlaanderen, maar vereisen een goede ruimtelijke planning. Vlaanderen beschikt over gedetailleerde kaartlagen van de thermische en andere eigenschappen van de ondergrond – die ook benut zouden kunnen worden bij de ruimtelijke inpassing ervan. Bij grootschalige toepassing van geothermische systemen kunnen evenwel interferentie-effecten optreden, met risico's voor ecosysteemdiensten. Er zijn tools ontwikkeld om dit te analyseren. Om energetische en ruimtelijke functies te verweven, pleiten de Raden al enige tijd voor een brede strategie voor groene warmte en ondergrondgebruik. Daarnaast pleiten SERV en Minaraad, net zoals bij andere toepassingen van hernieuwbare energie in Vlaanderen, voor de ruimtelijke doorvertaling van het beleidsgestuurd potentieel⁵² van geothermie – binnen de conceptnota BRV⁵³.

Werk met beleidsgestuurd potentieel voor windenergie en andere vormen van HEB

Pijler 1 van het beleidskader Ruimte voor Energie stelt dat de doelstelling die het VEKP⁵⁴, goedgekeurd op 18 juli 2025, vooropstelt voor onshore windenergie (2,8 GW tegen 2030), *“niet ruimtelijk gebaseerd is”* en dat het versnipperde en uitgewaaierde ruimtebeslag het niet mogelijk maakt om deze doelstelling te halen door in te zetten op een selectief aantal grote windturbineparken. Dit roept vragen op met betrekking tot de manier waarop de Vlaamse HEB-doelstelling in het algemeen en de doelstelling voor onshore windenergie in het bijzonder gedefinieerd werden. Daarom vragen de Raden om de potentiëlen voor windenergie en andere marktrijpe vormen van hernieuwbare energie uit te drukken in beleidsgestuurd potentieel. SERV en Minaraad vragen hierbij periodieke evaluatiemomenten in te lassen om de potentiëlen aan te passen alsook om rekening te houden met technologische vernieuwingen en de ruimtelijke implicaties hiervan⁵⁵.

---

⁵⁰ “Daarbij is het ook belangrijk om duurzame lokale energiebronnen zoals ondiepe bodemwarmte, diepe geothermie, en warmte uit andere bronnen ruimtelijk op te sporen”. VLAAMSE REGERING (2025a).

⁵¹ Collectieve geothermieprojecten zoals bijvoorbeeld diepe geothermie in combinatie met een warmtenet kunnen prioritair uitgerold worden in zones waar warmtenetten gepland zijn. Dit voorkomt investeringen in fossiele infrastructuur en verhoogt de ruimtelijke efficiëntie. Individuele geothermische systemen zoals een geothermische warmtepomp zijn nuttig bij onder andere ruimtelijke versnipperde kavels en daar waar collectieve systemen niet mogelijk zijn.

⁵² Beleidsgestuurd potentieel: het potentieel van een bepaalde hernieuwbare energiebron, binnen de ruimtelijke context van Vlaanderen, dat rekening houdt met alle legislatieve regels en randvoorwaarden die in Vlaanderen van toepassing zijn wat betreft ruimtelijke ordening, hernieuwbare energie en milieu-impact. MINARAAD (2021 | 006 A), p. 16.

⁵³ De Minaraad zal binnenkort een hoorzitting organiseren om verder in te gaan op (diepe en ondiepe) geothermie en andere activiteiten in de ondergrond. Daarbij zal onder andere aandacht zijn voor ruimtelijke ordening, energetische valorisatie, financieringsnoden, milieubescherming (o.a. bescherming van drinkwaterbronnen), integriteit van boorputten, een gelijk speelveld, interferenties en langetermijneffecten.

⁵⁴ VLAAMSE REGERING (2025c)

⁵⁵ Bijvoorbeeld: Perovskiet-zonnecellen zijn een veelbelovende innovatie PV-technologie die gebruikmaakt van een synthetische kristalstructuur als lichtabsorberend materiaal. Ze vormen een efficiënter, milieuvriendelijker en goedkoper alternatief voor klassieke PV dankzij hun lage productietemperaturen en dunne films met beperkt grondstoffenverbruik. Door hun flexibiliteit zijn ze geschikt voor integratie in ramen, gevels en textiel. Hun hoge gevoeligheid voor diffuus zonlicht en lage interne hysteresis maken ze bijzonder geschikt voor het Belgische klimaat, waar ze onder bewolkte omstandigheden beter presteren dan siliciumcellen. Vlaamse onderzoeksinstituten zoals imec en IMO-IMOMEC leveren internationaal toonaangevend werk aan de verdere ontwikkeling van deze nog niet volledig

Zorg voor gedragen Vlaamse visie en ruimtelijke afbakening voor gebieden met (bijkomende) installaties voor hernieuwbare energie

Sinds 2024 is er, in opdracht van het Departement Omgeving, een Vlaamse studie beschikbaar die voldoet aan de Europese verplichting⁵⁶ om een ruimtelijke afbakening te maken van gebieden waar extra installaties voor hernieuwbare energie kunnen worden ontwikkeld (potentieelkaart)⁵⁷. De Raden adviseren om deze oefening snel verder af te werken en, na overleg met lokale besturen en inspraak van betrokkenen, de resultaten formeel vast te leggen⁵⁸. Daarnaast vragen de Raden, eveneens conform de Richtlijn hernieuwbare energie, een ruimtelijke afbakening en functioneel combineren op Vlaams grondgebied te voorzien waarbinnen de toekomstige energie-infrastructuur geplaatst kunnen worden⁵⁹. Dat moet de ontwikkeling van onder meer energieproductie, netten, batterijen, cabines, e-boilers, ondergrondse opslagsystemen in die gebieden faciliteren.

Verduidelijk de verwachte rol van versnellingszones en benut hun potentieel maximaal

De huidige conceptnota BRV geeft geen duidelijkheid over de verplichting van de Europese Richtlijn hernieuwbare energie om “uiterlijk op 21 februari 2026” versnellingszones aan te duiden⁶⁰. Volgens de Europese regelgeving moet elke lidstaat tegen februari 2026 minstens één plan vaststellen met aanwijzing van gebieden voor versnelde uitrol van hernieuwbare energie. Strikt genomen volstaat dat één Belgisch gewest dat doet. De combinatie van twijfel over de haalbaarheid van versnellingszones en de stelling dat de reguliere aanvragen niet zullen volstaan, lijkt de haalbaarheid van de HEB-doelstelling in Vlaanderen onderuit te halen. De Raden vragen aan de Vlaamse Regering om te verduidelijken of ze al dan niet gebruik zal maken van dit instrument en om de veronderstelde rol van versnellingszones bij de bepaling van de HEB-doelstelling op te helderen. De Raden ondersteunen alvast het principe van de versnellingszones, onder voorbehoud dat deze niet zouden leiden tot juridische onzekerheid en daaruit mogelijks voortvloeiende vertragingen⁶¹. Ze zien er het potentieel van in en roepen alvast op om te verkennen welke gebieden potentie hebben om relatief eenvoudig als versnellingszone aangeduid te worden (bv. havens). Hierbij aansluitend vragen de Raden om ook te kijken naar gebieden voor de versnelde uitrol van energienetwerk- en opslaginfrastuctuur. Wat betreft de opdeling, vragen SERV en Minaraad om te onderzoeken in hoeverre het gebruik maken van een ‘overdruk’⁶² een manier kan zijn om versnellingsgebieden aan

---

marktrijpe technologie. Indien zij commercieel beschikbaar worden, zullen zij een ruimtelijk gunstige impact hebben omwille van hun intergratiefunctie ‘zonder’ bijkomende ruimtelijke impact.

⁵⁶ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2023/2413), art. 15sexies

⁵⁷ DEPARTEMENT OMGEVING (2024)

⁵⁸ MINARAAD (2025|014), p. 2.

⁵⁹ DEPARTEMENT OMGEVING (2024); MINARAAD (2021|006 B), p. 10; MINARAAD (2025|014), p. 2.

⁶⁰ VLAAMSE REGERING (2025b), p. 50-52. Pijler 1 van het beleidskader Ruimte voor Energie stelt dat de EU, naast de reguliere individuele vergunningsprocedures, ook inzet op versnellingszones voor windturbineparken op locaties waar geen aanzienlijke negatieve milieueffecten te verwachten zijn. Tegelijk wordt aangegeven dat zulke zones in het dichtbevolkte Vlaanderen “geen evidentie” zijn.

⁶¹ De Raden bepleiten dus een robuuste, planmatige en participatieve aanpak, met oog voor zowel snelheid als voor kwaliteit en betrouwbaarheid.

⁶² Ruimtelijk combineren van een bepaalde bestemming met (meer) hernieuwbare energie, zonder die bestemming aan te passen.

te duiden – zonder de daarmee bestaande bestemmingen aan te passen. Bij het opstellen van de relevante ruimtelijke uitvoeringsplannen hieromtrent pleiten de Raden voor een grondige milieueffectrapportage en een kwalitatief inspraakproces⁶³. Tot slot vragen de Raden of er geen synergieën mogelijk zijn met de zogenaamde *'net-zero acceleration valleys'* waar de productie van net-zero technologie versneld ontwikkeld zou worden⁶⁴.

Werk gebiedsgerichte werking uit via een Vlaams beleidskader

De conceptnota verwijst naar horizontale en verticale samenwerking zoals regiowerking en geïntegreerde gebiedswerking⁶⁵. De Raden merken op dat er een discrepantie is tussen de verschillende invullingen van gebiedsgerichte samenwerking⁶⁶. De structuren en samenwerkingsverbanden vormen als het ware allemaal afzonderlijke puzzelstukjes die de ruimtelijke inplanting van een toekomstbestendige energie- en klimaattransitie mogelijk kunnen maken, maar die niet aan/met elkaar verbonden worden. SERV en Minaraad stellen vast dat er zowel op Vlaams als op lokaal beleidsniveau een wil bestaat om meer overleg en samenwerking te realiseren. Helaas wordt deze bereidwilligheid niet uitgewerkt in een Vlaams beleidskader hiervoor. Bovendien is er voldoende studiewerk beschikbaar om concrete beleidsbeslissingen te kunnen nemen hieromtrent⁶⁷. De Raden roepen de Vlaamse Regering op om dit studiewerk en aanbevelingen om te zetten in concrete beleidsacties om zodoende tot geïntegreerde en gebiedsgerichte samenwerking te komen. Dit kan door lokale of bovenlokale ruimtelijke energiestrategieën te faciliteren en voldoende af te stemmen met het Vlaams ruimtelijke energiebeleid. De Raden wijzen erop dat ruimtelijke planning en energiegemeenschappen nauw verbonden zijn, maar dat dit niet aan bod komt in de ontwerpconceptnota BRV. Ze vragen dat het beleidskader 'ruimte voor energie' de rol en ruimtelijke doorvertaling van energiegemeenschappen weergeeft, drempels voor hun oprichting en werking wegneemt, alsook energiedelen faciliteert.

Streef naar een afwegingskader dat meer omvat dan enkel ruimtelijke aspecten

Het beleidskader ruimte en energie bepleit *"een oordeelkundig ruimtelijk afwegingskader voor de inplanting van nieuwe elektriciteitsintensieve activiteiten zoals datacentra (...) of grootschalige batterijparken"* en suggereert het gebruik van onthaalcapaciteit als mogelijk criterium. SERV en Minaraad pleitten eerder ook reeds voor een afwegingskader⁶⁸ voor nieuwe/verzwaarde aansluitingen en steunen deze vraag dus. Naast de onthaalcapaciteit moeten ook andere ruimtelijk-technische parameters sturend werken. Bv. bij de inplanting van een nieuw datacenter kan er voor een optimale (maatschappelijke) kostenefficiëntie en ruimtelijke inpasbaarheid ook gezocht worden naar een locatie waar een warmtevraag aanwezig is. De Raden benadrukken verder dat een goed

---

⁶³ Bij de voorbereiding van versnellingszones moeten lidstaten publieke participatie bevorderen door lokale gemeenschappen bij hernieuwbare energieprojecten te betrekken. Zie ook EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2023-RED), Art. 15 quinquies, lid 2.

⁶⁴ EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD (2024/1735)

⁶⁵ VLAAMSE REGERING (2025-b), p. 16-17

⁶⁶ Zie MINARAAD (2021 | 003) p. 121-125.

⁶⁷ DEPARTEMENT OMGEVING (2024); DEPARTEMENT OMGEVING (2022); MINARAAD (2021 | 006)

⁶⁸ MINARAAD EN SERV (2025 | 015)

afwegingskader niet enkel ruimtelijke of technische criteria moet hanteren voor een nieuwe of verzwaaarde aansluiting, maar ook rekening moet houden met andere socio-economische, milieu- en andere maatschappelijke prioriteiten.

Stem BRV af met investeringsplannen van de netbeheerders

Minaraad en SERV wijzen erop dat de distributie- en transmissienetbeheerders tot nu toe niet direct betrokken werden bij de politieke en administratieve besluitvorming over toekomstplannen voor de gebiedsgerichte energie- en klimaattransitie in Vlaanderen⁶⁹. Nochtans zijn betrouwbare energienetten en een duidelijk zicht op hun toekomstige ontwikkeling cruciaal voor een succesvolle energietransitie. Zo is het vermogen bij bestaande netten op sommige plaatsen onvoldoende om grootschalige elektrificatie (bv. met warmtepompen en elektrische laadinfrastructuur) of nieuwe elektrische aansluitingen (bv. elektrische boilers, datacenters, batterijparken) mogelijk te maken. Netbeheerders beschikken over waardevolle kennis en verbinden via hun investeringsplannen energetische en ruimtelijke aspecten. In bv. het VK en Nederland zijn infrastructuurbedrijven en energieregulators betrokken bij het ontwikkelen van toekomstscenario's voor hun gebiedsgerichte energie- en klimaattransitie. De Raden vragen dan ook expliciet om conceptnota BRV en de investeringsplannen van de netbeheerders op elkaar af te stemmen.

SLEUTELPUNT

10. Zorg ervoor dat ruimtelijk beleid energierenovaties faciliteert

Energierenovaties, zowel collectieve als individuele, kennen veel potentiële maatschappelijke voordelen⁷⁰, o.a. een verhoging van de ruimtelijke efficiëntie, maar hebben omgekeerd ook baat bij het bestaan van een helder, ruimtelijk uitgewerkte defossiliseringsagenda. Zo kunnen energierenovatieprojecten bv. inhaken op een ruimtelijk gefaseerde afschakeling van gasnetten en een eventuele gelijktijdige uitrol van een warmtenetten. Energierenovaties stuiten nog op ruimtelijke en stedenbouwkundige drempels - bv. bij rooilijnaanpassingen voor gevelisolatie of bij het opdelen van goed gelegen maar, zoals de conceptnota aangeeft, onderbenutte of te grote woningen. SERV en Minaraad bevelen daarom aan om deze drempels, met respect voor de maatschappelijke randvoorwaarden, zo veel mogelijk weg te werken. Dit kan onder meer door, via het BRV, te werken met een beleid dat de ambities op het vlak van ruimtelijke efficiëntie en op het vlak van energierenovaties met elkaar verzoent en wederzijds versterkt.

⁶⁹ Fluvius is een keer vermeld en Elia ook een keer vermeld – maar niet om hun plannen af te stemmen met BRV. Fluxys wordt niet vermeld. VLAAMSE REGERING (2025-b), p. 50 en 52.

⁷⁰ Collectieve projecten kunnen bij defossilisering prioritair uitgerold worden op plaatsen waar een warmtenet wordt ontwikkeld of waar de netcapaciteit elektrificatie toelaat. Zo helpen ze om wijken integraal van gas los te maken en vermijden ze vernieuwings- en onderhoudsinvesteringen in gasnetten. Ze kunnen bovendien sociaal-economische meerwaarde creëren zoals meer verbondenheid, lokale productie en innovatie, en tegelijk bijdragen aan bredere uitdagingen (woonnood, mobiliteit, vergroening, adaptatie,...).

Individuele renovaties laten dan weer toe om, per woning in te spelen op de unieke ruimtelijke context, bv. in het geval het gebouw een erfgoedstatus of bij stedenbouwkundige beperkingen. Omdat er geen overheadstructuur of coördinatie nodig is tussen meerdere eigenaars of VME's, kunnen individuele renovaties doorgaans ook sneller worden uitgevoerd.

De Raden vragen verder om inzichten uit projecten zoals oPEN Lab-Genk⁷¹, die het perceels- of woningniveau overstijgen, in de context van de Conceptnota BRV op te nemen om also energetische voordelen van renovaties maximaal te verzoenen met ruimtelijke voordelen.

Stem infaseren hernieuwbare energie af op uitfaseren fossiele brandstoffen

Het beleidskader energie focust op het verhogen van het aandeel hernieuwbare energie en op de transportinfrastructuur (bv. leidingstraten), maar schenkt, met uitzondering van de vermelding dat het gasnet op sommige plaatsen zal evolueren naar een netwerk voor 'koolstofneutrale energiedragers', weinig aandacht aan het geleidelijk uitfaseren van fossiele brandstoffen en de samenhang tussen beide processen. Nochtans is dit essentieel om distributie- en transportnetinvesteringen gericht te plannen. De Raden roepen de Vlaamse Regering daarom nogmaals op een duidelijk defossiliseringsplan en -agenda⁷² op te stellen. Dit plan moet uitgewerkt worden met de stakeholders en oog hebben voor terugverdientermijnen en kostenefficiëntie van de vooropgestelde investeringen. Tegelijkertijd moet het ook ruimtelijk geconcretiseerd worden (o.a. via het BRV). Tot slot mag een beleidsmatig gewenste investering om te decarboniseren, niet leiden tot onrechtvaardige verplichtingen⁷³. Alleen zo kunnen gemeenten en netbeheerders hun beleid hierop afstemmen en burgers of klanten begeleiden in hun defossiliseringstraject.^{74,75}

Kijk, ook voor het beleidskader energie, verder dan 2030

De conceptnota werkt met een algemene planhorizon tot 2050, net als de beleidskaders wonen, water, biodiversiteit en land- en tuinbouw. Het beleidskader energie daarentegen lijkt voorlopig vooral te focussen op 2030. Ook al is het VEKP 2021-2030 een belangrijk beleidsinstrument voor de korte termijn en ook al gelden er 2030-doelen voor broeikasgasemissies, energie-efficiëntie en HEB, is dat zowel ruimtelijk als in de context van de energietransitie een te kort tijdsperspectief. De Raden pleiten ervoor om, ook voor energie en klimaat, de blik te richten op 2050 en om rekening te houden met de noden en ambities die bij die tijdshorizon horen, in het bijzonder de evolutie naar een klimaatneutrale maatschappij. Hierbij kan teruggegrepen naar en afgestemd worden met Europese⁷⁶ en Vlaamse⁷⁷ beleidskaders en -instrumenten.

---

⁷¹ OPEN LAB (2025), oPEN Lab-project.

⁷² SERV EN MINARAAD (2025|016); MINARAAD (2025|007); MINARAAD (2025|012); VITO/ENERGYVILLE (2024); MINARAAD (2023|034) SERV (2023); SERV (2024d); SERV (2025).

⁷³ Zo is het bijvoorbeeld in de glastuinbouw interessant om van fossiele brandstoffen over te stappen op een e-boiler, met een mogelijk gunstig effect op het balanceren van het net. Maar daardoor kunnen zulke bedrijven onder PV-verplichting vallen. De huidige (niet licht doorlatende) PV-technologie op serres leidt op zijn beurt tot minder opbrengst en meer energieverbruik. Dit zorgt dus voor een contraproductieve situatie, die nochtans beleidsmatig eenvoudig vermeden kan worden.

⁷⁴ EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2024/1275); EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2024/1788); EUROPEES PARLEMENT EN RAAD (2024/1789)

⁷⁵ De Vlaamse Nutsregulator (VNR) is reeds van start gegaan met een studie om de toekomst van de gasnetten te onderzoeken. Deze studie, die loopt tot het najaar van 2025, richt zich op de afbouw, het verdere gebruik en de herbestemming van de aardgasnetten. Ze zal ook bekijken welke aanpassingen nodig zijn aan het technische en tarifaire reguleringskader.

⁷⁶ Zoals de Europese Klimaatwet

⁷⁷ Zoals (update) Visie 2050 en (update) Vlaamse langetermijnrenovatiestrategie voor gebouwen 2050.

3.5 Ruimte voor water

3.5.1 Beleidscontext

De belangrijkste beleidsdoelstellingen in het waterbeleid volgen uit de Europese **Kaderrichtlijn Water** (KRW) en de **Overstromingsrichtlijn** (OR), die in Vlaanderen omgezet zijn in het waterwetboek. Ook de recente Verordening inzake Natuurherstel en een reeks andere richtlijnen, bevatten relevante bepalingen.⁷⁸ Deze richtlijnen bevatten bindende bepalingen gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit, en het verminderen van de schade door overstromingen. Daarnaast zijn er ook beleidsdoelstellingen inzake waterbevoorrading, die vooralsnog geen heldere wettelijke verankering kennen.⁷⁹

De Vlaamse Regering stelt per legislatuur een **Blue Deal nota** op, die de doelstellingen, de structurele financiering, de beleidslijnen en de maatregelen in het waterbeleid bevat, zowel voor waterkwaliteit als waterzekerheid. Daarbij moeten ook de verbanden met de andere beleidsdomeinen, zoals het ruimtelijk beleid, in beeld worden gebracht. Op EU-niveau communiceerde de Commissie recent de *Water Resilience Strategy*.⁸⁰

Deze beleidsnota moet onder andere doorvertaling krijgen in de **stroomgebiedbeheerplannen** (SGBP), waarvan de opmaak zesjaarlijks gebeurt. Deze plannen bevatten concrete maatregelenprogramma's, en geven ook aan welke ruimtelijke uitvoeringsplannen of plannen van aanleg moeten worden opgemaakt of gewijzigd.⁸¹

Meer ruimte nodig voor water

Uit de genoemde beleidsdocumenten, blijkt dat er meer ruimte nodig is voor water om de beleidsdoelen te bereiken. Het gaat dan om ruimte voor overstromingsgebieden, hermeanderingen, WADI's, kleine landschapselementen, waterbuffers, ... De kwantificering van die ruimte-vraag, hangt samen met de concretisering van de doelen uit de hierboven genoemde richtlijn en plannen.

---

⁷⁸ De bepalingen in artikel 9 van de Natuurherstelverordening, verder zijn ook de drinkwaterrichtlijn, de nitraatrichtlijn, de richtlijn stedelijk afvalwater, en de richtlijn industriële emissies zijn bijzonder belangrijk.

⁷⁹ Voor een overzicht van het regelgevend kader rond waterkwantiteitsdoelstellingen en de advisering daarrond, zie de bijlage van MINARAAD, SERV en SALV (2023 | 004).

⁸⁰ EUROPESE COMMISSIE (2025b)

⁸¹ Waterwetboek, bijlage 1. Zie ook artikel 1.6.2.4.

Verweving is het uitgangspunt

Er is geen aparte oppervlaktedoelstelling voor “water” voorzien in de BRV-conceptnota. De ruimte die het water (al dan niet tijdelijk) nodig heeft, is te vinden binnen andere bestemmingen (verweving). Het ruimtegebruik moet op die plaatsen dus meervoudig zijn. Voor het ruimtelijk beleid betekent dit de inzet van bestaande ruimtelijke instrumenten, daar waar er een onverenigbaarheid is tussen de ruimtelijke bestemming en het aanwezige/gewenste water (bijvoorbeeld in de signaalgebieden). De raden vragen om de selectie daarvan wetenschappelijk te onderbouwen. Die instrumenten (zoals RUP's) kunnen daarnaast ook de randvoorwaarden creëren die nodig zijn voor het meervoudig ruimtegebruik.

Naast planologische ingrepen is ook de concrete **inrichting** van de ruimte belangrijk, om de beoogde (groenblauwe en andere) infrastructuur te realiseren, zoals ook benadrukt in de Blue Deal nota.⁸² Bij die inrichtingsopgave speelt de zogenaamde *verdichtingsparadox*.⁸³

3.5.2 Aanbevelingen over de conceptnota

Uitgangspunten van de conceptnota zijn positief voor het waterbeleid

De raden merkten eerder al op dat gebrekkig ruimtelijk beleid de belangrijke kostendrijver is voor het waterbeleid. Het aansluiten van de verspreide bebouwing op riolering, wordt alsmaar moeilijker en duurder per eenheid⁸⁴, wat gedeeltelijk op te vangen is door meer in te zetten op decentrale zuivering, specifiek ontworpen op de aanwezige vuilvracht.⁸⁵ Er is ook veel budget nodig voor compenserende vergoedingen in het kader van het overstromingsbeleid.⁸⁶ Daarom vinden de raden de realisatie van de doelstellingen van het BRV, zoals opgenomen in de visienota, cruciaal voor het waterbeleid.⁸⁷ Deze doelstellingen worden grotendeels hernomen in de conceptnota, die het bestaande ruimtebeslag beter wil benutten, de open ruimte maximaal vrijwaren, een fijnmazige groenblauwe dooradering realiseren, en inzetten op ontharding. De richting van de verandering die wordt aangekondigd in de conceptnota is dus zeker positief voor het waterbeleid.

Concrete resultaten zijn afhankelijk van doorvertaling en uitvoeringscapaciteit

Terwijl de richting van verandering positief is, is erg onduidelijk of de snelheid ervan voldoende zal zijn om tijdig de doelen te bereiken. Die snelheid zal afhangen van:

---

⁸² BLUE DEAL NOTA, p.34: “Om de strategische doelen en hefbomen te realiseren, zijn krachtige en geïntegreerde uitvoeringsinstrumenten nodig voor een effectieve uitvoering in de open en bebouwde ruimte. Projecten voor landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling richten zich op de integrale inrichting van gebieden. Waterinvesteringen spelen hierbij vaak een cruciale rol.”

⁸³ De verdichtingsparadox in het ruimtelijk beleid verwijst naar de spanning tussen het streven naar meer bebouwing binnen bestaande stedelijke gebieden (verdichting) en het behoud van leefkwaliteit, milieu en gezondheid.

⁸⁴ Derde waterbeleidsnota, [waterbeheerkwestie 1](#)

⁸⁵ MINARAAD en SERV (2023), § 17

⁸⁶ MINARAAD, SERV en SALV (2021), §131, 132 en 135

⁸⁷ MINARAAD, SERV en SALV (2021), §2

- de manier waarop de afweging van de verschillende doelstellingen en principes in concrete gevallen tegen elkaar zal gebeuren
- de kracht van de aangekondigde instrumenten
- de capaciteit bij de overheden en de actoren, om processen uit te voeren
- de snelheid en robuustheid van plannings- en vergunningsprocessen
- de handhaving
- de beschikbare financiële middelen

Voorzie een volwaardige koppeling met de doelen voor waterkwaliteit

De tekst focust sterk op waterveiligheid, maar heeft te weinig aandacht voor de problematiek van waterkwaliteit. De raden wijzen op het verband tussen de ruimtelijke versnippering en de kost voor de publieke waterzuivering: om de middelen in de waterzuivering efficiënter te kunnen besteden, is een bouwshift essentieel omdat hierdoor geen bijkomende behoefte ontstaat aan rioolzuiveringsinfrastructuur. De waterkwaliteit is ook een randvoorwaarde om de nodige ruimte voor water te kunnen combineren met landbouwgebruik of natuurdoelstellingen. Tenslotte is de groenblauwe infrastructuur belangrijk als buffer, en voor het bereiken van de hydromorfologische doelen van de KRW.

Duid watergevoelige open ruimte gebieden aan waar nodig

De raden steunen de initiatieven om bouwen in watergevoelige openruimtegebieden (WORG's) te stoppen en om bijkomende gebieden aan te duiden als WORG om harde ontwikkelingen in die gebieden terug te dringen.⁸⁸ De raden vragen om bij de aanduiding van nieuwe WORG's steeds goed de afweging te blijven maken waar extra bouwvoorwaarden volstaan, en waar moet overgegaan worden tot het bouwvrij maken van het gebied.⁸⁹

Werk in overleg aan een evaluatie en betere toepassing van watertoets en GSV

De afgelopen legislatuur zijn de watertoets en de gewestelijke stedenbouwkundige verordening hemelwater (GSV) aangepast om de bebouwde omgeving weerbaar te maken tegen de effecten van klimaatverandering. De raden steunden deze doelstelling en de uitgangspunten van de aanpassingen.^{90,91} Omdat de uitvoering in de praktijk niet overal even goed loopt, vroegen de raden om in overleg de pijnpunten in de toepassing van deze regelgevingen in beeld te brengen, en oplossingen te formuleren. Daarbij is cruciaal dat de doelstellingen van deze regelgeving, om de risico's structureel te doen dalen, minstens behouden blijven. De raden vragen meer aandacht voor collectieve oplossingen, omdat dit in de praktijk nog te weinig gebeurt en vragen meer inzet op opleiding en uitwisseling, om te komen tot heldere adviezen, betere vergunningen en meer éénduidigheid over de interpretatie van afwijkingen.

---

⁸⁸ MINARAAD, SERV en SALV (2025), §80

⁸⁹ Zie <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/beleidsinstrumenten/signaalgebieden>

⁹⁰ MINARAAD, SERV en SALV (2025), §79bis

⁹¹ MINARAAD, SERV en SALV (2021), hoofdstuk 2 en SERV en MINARAAD (2023)

Zet breed toepasbare instrumenten voor grondmobiliteit in

De Blue Deal nota kondigt een grondenbank, een voorkooprecht en een aankoopbeleid aan.⁹² De raden ondersteunen de inspanningen voor een verhoogde grondmobiliteit en vragen garanties dat instrumenten kunnen ingezet worden voor alle gebouwen of bestemmingen die essentieel zijn voor waterberging, of strategisch slecht gelegen zijn.⁹³

3.5.3 Aanbevelingen voor het beleidskader

Koppel het beleidskader aan de doelstellingen van KRW, OR en SGBP

De conceptnota kondigt een afstemming af tussen het beleidskader en de “Blue Deal Nota”, die de beleidslijnen uitzet voor de lopende legislatuur. Het beleidskader heeft echter een langere looptijd. Daarom vragen de raden om het beleidskader te richten op de Europese doelstellingen en de doorvertaling ervan in plandoelstellingen in de stroomgebiedbeheerplannen.

Hervorming beheer onbevaarbare waterlopen is urgent

De conceptnota herhaalt de intentie om de *governance* van het operationeel waterbeheer van de onbevaarbare waterlopen te vereenvoudigen. De raden herhalen dat deze hervorming urgent is, en vinden het positief dat de aanhaling ervan in een ruimtelijke context positief omdat het aansluit bij de aanbeveling om daarbij het denkkader van “waterloopbeheer” te verbreden naar “watersysteembeheer”.⁹⁴

Verbeter de handhaving

De raden wezen eerder al op een aantal horizontale aspecten inzake omgevingshandhaving: het belang van *compliance promotion*, proactieve dialoog met rechtsonderhorigen, het tegengaan van (onaanvaardbare) milieu- en ruimtelijke effecten en/of het herstellen van die effecten.⁹⁵ Meer specifiek vroegen ze aandacht voor de handhaving op ruimtelijke aspecten in het waterbeleid, zoals onvergunde ophogingen in overstromingsgebieden, het verwijderen van kleine landschapselementen, constructies in oeverzones en de doorwerking van voorwaarden uit de watertoets en de hemelwaterverordening in de omgevingsvergunningen.⁹⁶ Daarbij steunden de raden een strenger toezicht op de onderbouwing van omgevingsvergunningaanvragen, en drongen de raden aan om de criteria bij de verplichte keuring van de privéwaterafvoer aan te passen, en om herstelmaatregelen op te leggen voor wie niet in orde is.⁹⁷

---

⁹² MINARAAD, SERV en SALV (2025), §63

⁹³ MINARAAD, SERV en SALV (2025), p 26

⁹⁴ MINARAAD (2024)

⁹⁵ MINARAAD en SERV (2024), samenvatting

⁹⁶ MINARAAD, SERV en SALV (2021), §175 en SERV en MINARAAD (2022), p7

⁹⁷ Uit cijfers van VLARIO blijkt dat bij ongeveer 15% van de keuringen, stedenbouwkundige overtredingen worden vastgesteld, in relatie tot de toepassing van de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening Hemelwater. Link: [Overzicht VLARIO-keuringen Privéwaterafvoer - VLARIO](#) en [VLARIO-Activiteitenverslag-2024-1.pdf](#).

SLEUTELPUNT

11. Hoe maken we het principe “water en bodem sturend” operationeel ?

De conceptnota kondigt een aangepast ruimtelijk instrumentarium aan “om **water en bodem sturend** te maken”. Dit sluit aan bij het decretale beginsel dat het watersysteem een van de ordenende principes is in de ruimtelijke ordening.⁹⁸

Voor de operationalisering van een waterbestendig Vlaanderen, is “verzekeren dat het fysisch systeem sturend is” één van de 10 principes.⁹⁹ In concrete ruimtelijke plannen en inrichtingen, komt daar de afweging met de andere ruimtevragen/beleidskaders bovenop. De uitdaging is dan ook hoe dit principe op een goede manier operationeel te maken, omdat zeker voor aspecten als waterberging, infiltratie, grondwateraanvulling, ... het landschap en de bodem cruciale factoren zijn.

Op dit moment werkt enkel het risico op overstromingen specifiek door in het ruimtelijk beleid, via de watertoets. Er is echter veel meer informatie beschikbaar over uitdagingen en kansen, de uitdaging bestaat erin om die te vatten in bestaande of toekomstige instrumenten en processen. Het gaat daarbij niet enkel over het voorkomen van schade aan het watersysteem, maar ook over het gericht herstellen ervan, en over het faciliteren van koppelkansen en gewenste ontwikkelingen.

---

⁹⁸ Waterwetboek, Artikel 1.2.3

⁹⁹ CONCEPTNOTA BRV, p45

Referentielijst

BUUR PoS, VITO, CE DELFT i.o.v. DEPARTEMENT OMGEVING (2021), [RRES - Regionale Ruimtelijke Energiestrategie: verdiepingsbundel](#), Brussel, 31 oktober 2021.

DEPARTEMENT OMGEVING (2024), In kaart brengen Vlaams potentieel voor hernieuwbare energie en gebieden voor de versnelde uitrol van hernieuwbare energie, Brussel, oktober 2024.

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Verordening \(EU\) 2021/1119](#) van 30 juni 2021 tot vaststelling van een kader voor de verwezenlijking van klimaatneutraliteit enz. ("Europese Klimaatwet")

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Verordening \(EU\) 2023/839](#) van 19 april 2023 tot wijziging van Verordening (EU) 2018/841 wat betreft het toepassingsgebied, vereenvoudiging van de rapportage- en nalevingsvoorschriften, en vaststelling van de streefcijfers voor de lidstaten voor 2030, en van Verordening (EU) 2018/1999 wat betreft verbetering van monitoring, rapportage, het volgen van de vooruitgang en beoordeling ("LULUCF verordening").

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Richtlijn \(EU\) 2023/2413](#) van 31 oktober 2023 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2018/2001, Verordening (EU) 2018/1999 en Richtlijn 98/70/EG wat de bevordering van energie uit hernieuwbare bronnen betreft, enz. ("Richtlijn hernieuwbare energie").

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Richtlijn \(EU\) 2024/1275](#) van 24 april 2024 betreffende de energieprestatie van gebouwen ("EPBD").

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Verordening \(EU\) 2024/1735](#) van 13 juni 2024 tot vaststelling van een kader van maatregelen ter versterking van het Europese ecosysteem voor de productie van nettonultechnologie enz. ("Net-Zero Industry Act").

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Richtlijn \(EU\) 2024/1788](#) van 13 juni 2024 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markten voor hernieuwbaar gas, aardgas en waterstof enz. ("Gasrichtlijn").

EUROPEES PARLEMENT EN RAAD, [Verordening \(EU\) 2024/1789](#) van 13 juni 2024 inzake de interne markten voor hernieuwbaar gas, aardgas en waterstof.

EUROPESE COMMISSIE (2025a), [Mededeling \(EU\) 2025/85](#) van 26 februari 2025 inzake de Clean Industrial Deal: Een gezamenlijke routekaart voor concurrentievermogen en decarbonisatie ("Clean Industrial Deal").

EUROPESE COMMISSIE (2025b), [European Water Resilience Strategy](#), COM(2025) 280 final.

MINARAAD, [Advies 2021|06](#) over Gebiedsgerichte afstemming van hernieuwbare energie, Brussel, 5 maart 2021.

MINARAAD, SERV en SALV, [Advies 2021|007](#) over de derde stroomgebiedbeheerplannen

MINARAAD, [Advies 2022|030](#) over de Vlaamse uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn – waarheen met het instandhoudingsbeleid – advies naar aanleiding van de zes-jarlijkse rapportage in het kader van de Vogel- en de Habitatrichtlijn.

MINARAAD, SERV en SALV, [Advies 2023|004](#) over het peilbeheer van onbevaarbare waterlopen en grachten

MINARAAD, [Advies 2023|034](#) over de Actualisering van het VEKP – transitiemaatregelen sector ‘gebouwen’, Brussel, 28 september 2023.

MINARAAD en SERV, [Advies 2023|044](#) over het ontwerpbesluit invulling gemeentelijke saneringsverplichting

MINARAAD, [Advies 2024|016](#) over de hervorming van het beheer van de onbevaarbare waterlopen

MINARAAD, [Advies 2025|007](#) over de Maatregelen voor het definitieve VEKP, Brussel, 20 maart 2025.

MINARAAD, [Advies 2025|012](#) over de Energietransitie Woongebouwen in Vlaanderen, Brussel, 22 mei 2025.

MINARAAD, SERV en SALV, [Advies 2025|013](#) over de Blue Deal Nota.

MINARAAD, [Advies 2025|014](#) over het Implementatiedecreet REDIII, CRMA, NZIA, Brussel, 10 juni 2025.

MINARAAD en SERV, [Advies 2025|015](#) over het Decreet flexibele aansluitingsovereenkomsten, Brussel, 19 juni 2025.

MINARAAD en SERV, [Advies 2025|016](#) over de investerings- en databeheerplannen 2026-2035 van Fluvius, Brussel, 10 juli 2025.

MINARAAD en SERV, [Advies 2025|018](#) over de Implementatie van de Europese Richtlijn energie-efficiëntie in Vlaanderen, Brussel, 12 september 2025.

MINARAAD [Advies 2025|24](#) over de conceptnota BRV, 23 oktober 2025.

MORA (2025) [Advies conceptnota BRV](#), Brussel 14 oktober 2025.

NATIONALE BANK BELGIË (2025) [Jaarverslag 2024](#), Brussel februari 2025.

ROOD, T. & E. EVENHUIS (2023), [Ruimte voor circulaire economie. Verkenning van de ruimtelijke voorwaarden voor een circulaire economie](#), Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

SALV (2025), [Advies conceptnota BRV](#), Brussel 24 oktober 2025.

SARO (2025), [Advies conceptnota BRV](#), Brussel 22 oktober 2025.

SERV (2013a), [Advies groenboek BRV luik economie](#), Brussel 16 januari 2013.

SERV (2013b), [Advies groenboek BRV luik energie](#), Brussel 25 maart 2013.

SERV (2017), [Advies witboek BRV ruimtelijke economie](#), Brussel 13 februari 2017.

SERV en MINARAAD (2022), [Advies over de hemelwaterverordening](#), Brussel 26 september 2022.

SERV (2022), [Advies juiste zorg, juiste plaats](#). Over vermaatschappelijking van zorg met beide voeten op de grond, Brussel 23 december 2022.

SERV (2023), [Advies Verzameldecreet V](#), Brussel, 13 maart 2023.

SERV (2024a), [Rapport Wonen in Vlaanderen – Uitdagingen vanuit sociaal-economisch perspectief](#), Brussel 29 april 2024.

SERV (2024b) [Samen klaar staan voor morgen en overmorgen. Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029](#), Brussel 13 mei 2024.

SERV (2024c), [Rapport Collectieve projecten: warme dekens voor de energietransitie](#), Brussel, 21 mei 2024.

SERV (2024d), [Advies Beleidsnota Energie en Klimaat 2024-2029](#), Brussel, 25 november 2024.

SERV (2024e), [Advies Beleidsnota Omgeving 2024-2029](#), Brussel, 25 november 2024.

SERV (2025), [Advies bijkomende maatregelen VEKP](#), Brussel, 17 maart 2025.

VITO/ENERGYVILLE i.o.v. MINARAAD (2024), [Doelmatig naar klimaatneutraal Reflectienota](#), Genk, 10 oktober 2024.

VLAAMSE REGERING (2011), [Startnota opmaak BRV](#), Brussel 28 januari 2011.

VLAAMSE REGERING (2020), [Vlaamse langetermijnrenovatiestrategie voor gebouwen 2050](#), Brussel, 29 mei 2020.

VLAAMSE REGERING (2025a). [Ontwerp Conceptnota Beleidsplan Ruimte Vlaanderen](#), Brussel, 14 juli 2025.

VLAAMSE REGERING (2025b). [Omzetting nieuwe Europese Richtlijn Energie-Efficiëntie: Wijziging energie-decreet en decreet over de Vlaamse Nutsregulator](#), Brussel, 14 juli 2025.

VLAAMSE REGERING (2025c). [Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. Definitief geactualiseerde versie zoals goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 18 juli 2025 en na technische update op 12 september 2025](#), VR 2025 1209 DOC.0824/2BIS.

VLAAMSE REGERING (2025d). (ontwerp) [Programmanota 2026-2030: Klimaatsprong voor de industrie](#). VR 2025 1807 DOC.0683/1TER.

VLAAMSE REGERING (2025e). [Voorontwerp van wijzigingsdecreet Bindend Sociaal Objectief](#). VR 2025 1209 DOC.0808/1TER.

WONEN IN VLAANDEREN (2025a), [Jaarverslag 2024](#), Brussel 2025.

WONEN IN VLAANDEREN en DEPARTEMENT OMGEVING (2025b), Taskforce wonen-ruimte. Bouw-potentieel via transformatie van het bestaand bebouwd weefsel en op onbebouwde gronden, Brussel 26 juni 2025.